

Prirodna i kulturna baština u funkciji turizma i edukacije: Interpretacijski centri Terra Panonica i Muzej bećarca u Pleternici

Mario Katić

Baština kao pojam definira se kao imovina koja je naslijeđena od predaka. Slavonija, Baranja i Srijem obiluju prirodnim i kulturnom (materijalnom i nematerijalnom) baštinom, a u posljednjem desetljeću došlo je do stvaranja turističkih sadržaja na istoku Hrvatske koji se temelje na njoj. Pleternica, gradić u Požeško-slavonskoj županiji, iskoristila je blagodat prirodnih ljepota i tradicijske kulture i na tome krenula temeljiti svoju kulturnu i turističku ponudu.

Terra Panonica

Prostor nekadašnje oronule kino dvorane pretvoren je u suvremeni interpretacijski centar s multimedijalnom dvoranom. Prirodna baština i naslijeđe Panonskog mora poslužili su kao inspiracija za stvaranje Interpretacijskog centra Terra Panonica. Predvorje kino dvorane pretvoreno je u izložbeni prostor u kojemu izložbene cjeline interpretiraju nekadašnje Panonsko more i suvremenu biljnu i životinjsku prisutnost u okolici Pleternice. Pomoću suvremenih tehnologija, prvenstveno VR naočala, kojima se ulazi u virtualnu stvarnost, posjetitelji se vraćaju u prošlost i plivaju uz nekadašnje životinje, ogromnog morskog psa Megalodona i panonskog kita, kojije postao i glavni lik – vodič ovoga centra. Nakon istraživanja panonskih dubina vraća se u sadašnjost i posjetitelje upoznaje s biljnim i životinjskim vrstama koje obitavaju u okolici Pleternice te o njihovim staništima (ne treba zaboraviti na činjenicu postojanja žitorodne Požeške kotline i živopisnog slavonskog gorja u okolici, ali i na to da je područje rijeke Orljave, kao i šume Dilj gore, uvršteno u europsku ekološku mrežu NATURA 2000).

Interpretacijski centar Terra Panonica u Pleternici

Izvan prostora Interpretacijskog centra uređene su šetnice – poučne staze na kojima se posjetitelji upoznaju sa staništima uživo, ali i uče preko poučnih tabli na kojima životinje i biljke oživljavaju kroz ekrane mobilnih telefona. U suradnji s Javnom ustanovom za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije organizirani su i dječji kampovi, koji uključuju posjete ovom interpretacijskom centru, šetnju poučnim stazama i obilasku po zaštićenim staništima.

Bećarac u Pleternici?

Bećarac je oblik narodne pjesme popularan na području Slavonije, Baranje i Srijema, Bačke, ali i šire. Veselog je i vedrog karaktera, počesto dvosmislenog značenja, prožet lascivnim porukama i metaforama. To je vokalno-instrumentalni napjev koji se sastoji od dva rimovana deseteračka stiha i koji se pjeva se na prepoznatljiv melodijski obrazac. Naziv bećarac dolazi od riječi bećar (tur. *bekar*), koja označava mladog neženju, momka, samca, veseljaka sklonog piću, veselju i druženju sa ženama. Bećarac se najviše pjevao, a pjeva se i danas, na mjestima i u prigodama gdje se narod okuplja na veselje. Cijene se oni pjevači koji

Baza bećaraca Hrvatske knjižnice i čitaonice Pleternica

imaju dobar i jak glas, koji dobro upravljaju konstrukcijama riječi i lako ih osmišljavaju. Godine 2011. bećarac je uvršten na UNESCO-ov popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.

Tada se u Pleternici javlja ideja o stvaranju institucije koja bi bila smještena u Pleternici. Smišljen je naziv Muzej bećarca, koji je zaštićen kao intelektualno vlasništvo Grada, te se krenulo u razne projekte kojima bi se osvijestila važnost ovog fenomena i odgojile nove generacije koje bi se identificirale s baštinom svoga zavičaja.

Hrvatska knjižnica i čitaonica Pleternica osmislila je digitalnu Bazu bećaraca koja funkcionira na način da svatko od posjetitelja te mrežne stranice može upisati svoj bećarac. Usljedila su i terenska istraživanja (koja još traju) prilikom kojih su snimljeni različiti napjevi u nekoliko sela pa se danas oni mogu i preslušavati u Bazi bećaraca.

Kontinuirano se radi s vrtićkom i školskom djecom te ih se, u skladu sa školskim kurikulumom, upoznaje s karakteristikama njihovoga zavičaja, tradicijskim instrumentima i običajima.

Edukacija o bečarcu nazvana „More bečarca“ u Osnovnoj školi Tomo Perić Buk

Veliki pomak ostvaren je prekograničnim projektom Kulturna ruta bečarca i gange koji je financiran sredstvima Europske unije. Nit vodilja bila je spojiti dva slična (a dovoljno različita) napjeva u dvije države. U projekt se ušlo s općinom Tomislavgrad u Hercegovini, gdje je započeta izgradnja Trga gange i hajdučke družine, dok je u Pleternici izgrađen Trg bečarca.

Plohe Trga bečarca izvedene su tako da iz zraka podsjećaju na šarena i rodna slavonska polja, a stepenasta arhitektonska konstrukcija koja se uzdiže iznad trga može se interpretirati i kao dašak slavonskog gorja. Ta konstrukcija zapravo služi kao gledalište, tribine s kojih se gledaju razne manifestacije koje se održavaju na Trgu bečarca.

U okviru novog projekta Svijet graševine, također financiranog sredstvima Europske unije, krenulo se s izgradnjom samog Muzeja bečarca, koji je trenutačno u fazi opremanja.

Interpretacijski centar Muzej bečarca

Muzej bečarca interpretira ovaj napjev u punom smislu, sjaju i kontekstu, obuhvaćajući život, običaje i narodne nošnje. Baštinik tog napjeva, bečar, nekada promatran kao nepouzdan, razuzdani i neželjeni pojedinac, danas je prihvaćen kao veseljak, čuvar narodne baštine i domaćin ovoga Centra.

Sam prostor Interpretacijskog centra Muzeja bečarca sastoji se od 5 cjelina i 20 tematskih podcjelina. Na ulaznom dijelu nalazi se još jedna tematska cjelina, koja ukazuje na vinsku baštinu

Kolo na Trgu bečarca, foto: Igor Šeler

ovoga dijela Slavonije posebice na vinsku sortu graševine, koja je opjevana u brojnim stihovima bečarca.

Prva izložbena tematska cjelina u kojoj se upoznajemo sa svijetom bečarca, njegovom domovinom i ljudima, tj. baštinicima toga fenomena, zove se Uvod u svijet bečarca. Zatim slijedi Bečarac kroz život, druga izložbena tematska cjelina, u kojoj se predstavljaju faze ljudskoga života, od rođenja do smrti, opjevane bečarcem, kroz autentične predmete, priče ljudi i povijesne zapise. Zatim se prelazi u treću izložbenu cjelinu nazvanu Bečarski kalendar. Ona obrađuje bečarac kroz kalendarsku godinu, običaje i vjerovanja. Četvrta cjelina zove se Bečarska rapsodija i u njoj se na suvremen i drugačiji pogled donosi fenomen bečarca. Govori se o istraživačima i znamenitim ljudima koji su proučavali narodne napjeve kao i izvođačima koji su proslavili ovaj napjev. Peta cjelina, nazvana Bečarskom radionicom, prostor je za kreativne, edukativne radionice gdje posjetitelji mogu zapjevati bečarac u zvučno izoliranoj sobi, snimiti ga i sačuvati, zaplesati kolo ili zasvirati tradicijski instrument.

Cilj Muzeja bečarca jest zabaviti posjetitelja te kroz zabavu ponuditi zanimljive i poučne informacije o toj specifičnoj glazbenoj baštini Hrvatske i svijeta. Posjetitelj iz Muzeja bečarca izlazi obogaćen jednim novim, nesvakidašnjim iskustvom. Bečarac je brend Slavonije, Baranje i Srijema, dok će Interpretacijski centar Muzej bečarca postati brend Pleternice, a zajedno s TerraPanonicom tvorit će jedinstvenu turističku ponudu ovog dijela Slavonije. ■

Saznajte više!

„Bečarac“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. (2021). Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6550>

Ceribašić, Naila. (2009). Tradicijska glazba – glazbena praksa i reprezentativna glazbena baština. U: Slavonija, Baranja i Srijem: vrela europske civilizacije sv. 2, ur. Vesna Kusin i Branka Šulc, 195 – 201. Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Galerija Klovićevi dvori.

Rončević, Ivan. (2013). Bečarac – dvostruko rimovani deseterac kao kulturni izričaj Istočne Hrvatske. Diplomski rad. Universität Wien.

INFO

Interpretacijski centar Terra

Panonica: <https://muze.hr/proizvodi/posjetiteljski-centri/terra-panonica-je-otvorena/> i <https://terra-panonica.hr/o-centru/>

Baza bečaraca:

<https://baza-becaraca.hkcp.hr/>

Više o projektu Kulturna ruta bečarca i gange saznajte na:

<https://muze.hr/projekti/kulturna-ruta-becarca-i-gange/>

<https://pleternica.hr/projekt/cultural-route-of-becharac-ganga-kulturna-ruta-becarca-i-gange/>

Više o projektu *Svijet graševine* saznajte na:

<https://pleternica.hr/projekt/svijet-grasevine/>

Muzej bečarca Facebook:

<https://www.facebook.com/muzejbecarca>

7. Dani ICARUS Hrvatska u Interpretacijskom centru Terra Panonica